

Recenzii

oricărui creștin, dovedindu-i importanța materiei și atrăgându-i atenția asupra faptului că întregul său comportament este o amprentă pusă asupra întregii omeniri, asupra întregului cosmos. Iată de ce omul este responsabil pentru tot ceea ce face în timpul vieții.

Prin această lucrare deschizătoare de minți și lărgitoare de orizont, pr. Dumitru Megheșan intră în galeria celor care au știut să facă din știință și înțelepciunea lumii un dicționar teologic și mistagogic.

Student an IV, Vlad-Andrei Fișcă

Socrate Scolasticul, *Istoria Bisericească*, trad. de ÎPS Iosif Gheorghian, Mitropolit Primat al României; ed. diortosită și îngrijită de Pr. Lect. Dr. Petru Pantiș; Sibiu, Editura Astra Museum - Ecclesiast, 2016, 298 p.

Una dintre cele mai importante apariții editoriale în spațiul teologic ortodox român este *Istoria Bisericească* a renumitului scriitor bisericesc SOCRATE SCOLASTICUL (380-450), cunoscut în lumea teologică și ca Socrate din Constantinopol, o figură proeminentă a creștinismului antic din Răsărit.

Lucrarea la care facem referire a apărut în condiții grafice excelente la Editura Astra Museum - ECCLESIAST, în anul 2016, prin osteneala Pr. Lect. Univ. Dr. Petru Pantiș, având binecuvântarea ÎPS Sale Dr. Laurențiu Streza, Mitropolitul Ardealului, fiind o diortosire pertinentă a primei ediții românești realizată în anul 1899, de către ÎPS Iosif Gheorghian, Mitropolitul Primat al României (1892-1909).

Menționăm, de la început, că această lucrare este o mare binecuvântare și de real folos pentru cunoașterea evenimentelor istorice din perioada Bisericii primare, respectiv anii 305-439, pentru istoricii și pentru teologii din România, alături de celelalte *Istorii Bisericești* ale următorilor scriitori: Eusebiu de Cezareea (265-340), Sozomen (cc.400-cc.450), Cassiodor (cc.485-cc.585), Teodoret, episcopul Cirului (cc.392-cc.466) și Filostorgiu (368-439), toate traduse și în limba română de către specialiști în domeniu.

Așa cum reiese din secțiunea intitulată: *Notă asupra prezentei ediții*, Pr. Lect. Univ. Dr. Petru Pantiș precizează: „*Diortosirea a constat atât în actualizarea termenilor și formelor arhaice ale cuvintelor specifice limbii române de la 1899, cât și, uneori, în actualizarea structurilor sintactice de exprimare ce deveniseră greu inteligibile cititorului modern, urmărindu-se totodată păstrarea și optimizarea cursivității și fluentei lecturii textului. Uneori, s-au lăsat și forme sau structuri arhaice în paralel cu cele moderne pentru a sugera mai bine anumite înțelegeri contextuale. S-a procedat de asemenea la actualizarea numelor personalităților și a localităților și toponimelor vechi conform fosisirii lor actuale în alte texte istorice similare*” (p. 5).

Actuala ediție păstrează structura concepută de ÎPS Iosif Gheorghian, Mitropolitul Primat al României, debutând cu o scurtă *Introducere* a D-lui Prof. Petre Gârboviceanu (1862-1934), în care este reliefată viața și activitatea istoricului bisericesc Socrate Scolasticul (pp. 5-13), urmată de textul *Istoriei Bisericești* împărțit în 7 cărți. Menționăm că autorul expune în mod credibil și în concordanță cu ceilalți istorici ai vremii sale evenimentele politice și bisericești petrecute între anii 305 și 439, adică de la încetarea

Recenzii

persecuțiilor împăratului Dioclețian până în al XVII-lea consulat al imperatorului Teodosie cel Tânăr, acoperind o perioadă de 134 de ani din viața Bisericii primare (Introducere, p. 6). Totodată, în alcătuirea *Istoriei Bisericești*, Socrate Scolasticul s-a folosit de izvoarele autentice, provenite de la: Rufin de Aquileea (340/345-411/412), Eusebiu de Cezareea (265-340), Atanasie cel Mare (295-373), Sabin, episcopul macedonienilor de Heraclea (sec. IV), Epifanie de Salamina (315-403), George, episcopul de Laodiceea (sec. IV), precum și de scrierile unor călugări: Evagrie (345-399) și Paladius (368-431), de cuvântările lui Ablavius (sec. IV) și de alte surse (Introducere, p. 8).

Cartea I conține 40 de capitole, făcând referire la epoca marelui împărat Constantin cel Mare (306-337) și culminând cu moartea și funeraliile sale. Evenimentele cele mai importante sunt: Edictul de la Mediolan (313) și răspândirea creștinismului în cele mai îndepărtate zone ale Imperiului Roman, persecuțiile lui Licinius (308-324), erezia lui Arie (256-336) și convocarea Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325), precum și desfășurarea lucrărilor sinodale, alcătuirea primelor 8 articole din Simbolul de credință și aflarea Crucii Mântuitorului de către împărăteasa Elena, mama împăratului Constantin. Personalități eclesiastice evocate, de pildă, episcopi: Alexandru al Alexandriei (313-326), Macarie al Ierusalimului (314-334), Atanasie al Alexandriei (326-373), Pafnutie (sec. IV), Spiridon al Trimitundeii (270-348) etc.; eremiți: Euthichian monahul (sec. IV) și Antonie pustnicul (251-356); eretici și ereziile lor: Arie și arianismul, Manes (216-277) și maniheismul (pp.15-66).

Cartea a II-a, împărțită în 47 de capitole, expune evenimentele petrecute după moartea împăratului Constantin cel Mare, când Imperiul avea să fie condus de către cei trei fii ai săi: Constantin II (337-340), Constant (337-350) și Constanțiu (337-361), când Biserica se va confrunta cu virulentele erezii ale lui: Arie (256-336), Macedonie (342-346 – 351-360), Fotin de Sirmium (†376) și Apolinarie de Laodiceea (cc. 300/315-392). Pagini substanțiale sunt consacrate și unor sinoade care au combătut aceste erezii; sinoadele au avut loc în: Antiohia (341), Sardica (343), Sirmium (351 și 357), Milano (355), Rimini (359), Seleucia (359), Constantinopol (360), Antiohia (361), Alexandria (362) și Antiohia (363). Personalități eclesiastice evocate, de pildă, episcopi: Eusebiu de Nicomidia (cc. 323-339), Atanasie al Alexandriei (295-373) - exilat de 5 ori din pricina arienilor, papa Iuliu I (337-352), Macedonie de Constantinopol (342-346 – 351-360), Osie de Cordoba (256-358) etc., eretici și ereziile lor: Arie și arianismul, Fotin de Sirmium și fotinianismul, Macedonie și macedonianismul, Apolinarie și apolinarismul (pp. 67-127).

Cartea a III-a, având 26 de capitole, se ocupă cu perioada de domnie a împăratului Iulian Apostatul (361-363), cu nașterea, educația și apostazia sa față de credința creștină, restabilind în Imperiu păgânismul, dar și cu perioada de domnie scurtă a împăratului Iovian (361-364). Aici sunt descrise persecuțiile întreprinse de către Iulian Apostatul contra creștinilor, dar și activitatea unor personalități bisericești, precum: Atanasie de Alexandria (295-373), Paulin de Antiohia (362-382/383), Ilarie de Poitiers (315-367) etc. De asemenea, autorul descrie martiriul tânărului Teodor și a unor creștini din Frigia: Macedoniu, Teodul și Tațian. Cartea se încheie cu date referitoare la moartea celor doi împărați romani: Iulian Apostatul și Iovian (pp. 129-158).

Cartea a IV-a, ce conține 38 de capitole, descrie tulburările provocate de arieni în Biserica, în timpul guvernării împăraților Valentinian I (364-375) și Valens (364-378), și

Recenzii

moartea lui Atanasie, episcopul Alexandriei. Capitolele 23-24 sunt consacrate apologiei monahismului, în care sunt expuse viețile unor eremiți din Egipt, precum: ava Ammon, ava Antonie cel Mare, Didim, Arsenie, Pior, Pamvo, Macarie Egipteanul și Macarie Alexandrinul, Evagrie și Paladie (toți trăitori în sec. III-IV), iar capitolele 25-33 se ocupă cu viața și activitatea teologică a unor părinți și scriitori bisericești, precum: Didim cel Orb (313-398), Vasile cel Mare (330-379), Grigorie de Nazianz (330-389/390), Grigorie Taumaturgul (cc. 213-270/275), Ambrozie al Mediolanului (339-397), Ulfila (cc. 310-385), episcopul goților și, tot în această carte, este expusă schisma lui Novat (sec. III) și doctrina novațienilor (pp. 159-191).

Cartea a V-a începe cu o scurtă introducere, urmată de 26 de capitole. Sunt descrise evenimentele politice și bisericești petrecute în timpul domniei împăraților Grațian (378-383) și Teodosie I (379-395), sunt expuse lucrările Sinodului II Ecumenic de la Constantinopol (381) și condamnarea ereziei macedonienilor (luptătorii împotriva Sfântului Duh), iar capitolele 20-21 se ocupă cu dezbinarea dintre arieni și alți eretici, precum și cu neînțelegerile survenite între novațieni. Capitolul 22 este foarte important din punct de vedere liturgic-bisericesc deoarece stabilește data serbării Paștilor, discută despre ceremoniile consacrate Tainei Sfântului Botez, despre problemele legate de durata Postului Mare (cum se ținea în Răsărit și în Apus), despre administrarea Sfintei Împărtășanii și alte probleme de ordin moral și canonic. Cartea a V-a se încheie cu câteva date referitoare la moartea împăratului Teodosie (pp. 193-219).

Cartea a VI-a conține și ea o scurtă prefață, urmată de 23 de capitole. Autorul face referire la epoca împăratului Arcadie (395-408) și prezintă, pe larg, personalitatea episcopului de Constantinopol, a Sfântului Ioan Gură de Aur (344/354-407). Sunt consemnate informații prețioase despre nașterea, despre educația și despre începutul carierei sale eclesiastice, dar și despre alegerea lui ca episcop de Constantinopol. Este interesant faptul că Socrate nu-l descrie pe Ioan Gură de Aur într-o lumină favorabilă, însă, nu ezită a prezenta drama acestui mare episcop și teolog, care ajunge să fie urât, atât de clerici cât și de oamenii politici din Constantinopol, pentru severitatea și ascetismul lui, sfârșind prin a fi destituit și exilat de către împărăteasa Eudoxia și de către împăratul Arcadie. Iată cum este descris de către Socrate: „Când ajunsese la demnitatea episcopală întrebuițată, după cum pretinde, o prea mare severitate pentru a reforma viața clericilor. Aceasta făcu să fie urât de mai mulți, care îl și evitau ca pe un om foarte supus mâniei” (Cap. IV, p. 224). În cele din urmă, Ioan Gură de Aur moare în exil la data de 14 septembrie 407, la Comana, în Armenia de azi. Alte personalități eclesiastice amintite sunt: Nectarie, episcop de Constantinopol (381-397), Teofil, episcop de Alexandria (385-412) - cel care a uneltit împotriva Sfântului Ioan pentru a fi depus din treaptă, Epifanie de Salamina/Cipru (315-403) - cel care a condamnat scrierile lui Origen, fiind și el în conflict cu Sfântul Ioan Gură de Aur, Severian, episcop de Gabala în Siria (380-408), Antioch, episcop al Ptolomaidei din Fenicia (sec. V) etc. Cartea a VI-a se încheie cu date referitoare la moartea Sfântului Ioan Gură de Aur și a împăratului Arcadie (pp. 221-244).

Cartea a VII-a este compusă din 48 de capitole, evocând activitatea eclesiastică a unor episcopi din timpul domniei împăratului Teodosie II (408-450). Sunt nominalizați câțiva episcopi din importantele regiuni ale Imperiului Roman din Răsărit și din Apus, de pildă, episcopii Constantinopolului, episcopii Alexandriei, episcopii Antiohiei și ai Romei.

Recenzii

Între cei mai importanți îi amintim pe: Atticus de Constantinopol (406-425), Chiril al Alexandriei (370-444), iar dintre episcopii Romei pe: Damasus (366-384), Anastasie I (399-401), Inocențiu I (401-417), Zosimus (417-418), Bonifaciu I (418-422) și Celestin I (422-432). În continuare sunt descrise tragicele evenimente care au avut loc la Roma în anii 401 și 410, când Alaric, regele vizigoților, a invadat Cetatea Eternă și a jefuit-o. În multe capitole sunt descrise luptele dintre creștinii și evreii din Alexandria, culminând cu asasinarea filosoafei Hypatia (†415), de a cărei moarte Socrate îl face vinovat sau complice chiar pe episcopul Chiril. Apoi sunt prezentate lucrările și hotărârile dogmatice ale Sinodului al III-lea Ecumenic de la Efes (431), împotriva lui Nestorie (428-431), care a refuzat să o numească pe Fecioara Maria „Născătoare de Dumnezeu”. Mai amintim, aici, despre aducerea moaștelor Sfântului Ioan Gură de Aur la Constantinopol, în timpul patriarhului Proclu (434-446), la 17 ianuarie 438 (pp. 245-278).

Toate cele 7 cărți ale *Istoriei Bisericești* a lui Socrate Scolasticul expun evenimentele care s-au succedat pe o perioadă de 134 de ani, mai precis, perioada cuprinsă între anii 305-439, petrecute în Imperiul Roman de Răsărit, dar și în cel de Apus, familiarizându-ne cu problemele bisericești și politice cu care se confrunta Biserica, cu viața și activitatea pastoral-misionară a ierarhiei bisericești, dar și cu biruința Bisericii Ortodoxe asupra păgânismului și asupra ereziilor virulente care-i amenințau pacea, unitatea și liniștea în Imperiu.

Prin lecturarea acestei monumentale lucrări, constatăm că toate cele expuse de Socrate Scolasticul sunt în conformitate cu adevărul istoric, autorul fiind de bună credință și deloc subiectiv, urmărind expunerea cât mai obiectivă și corectă a evenimentelor, așa cum s-au petrecut.

Nu trebuie să uităm că, fără traducerea acestor texte istorico-bisericești fundamentale și în limba română, studiul *Istoriei Bisericești Universale* ar îngreuna foarte mult cercetarea științifică a istoricilor și a teologilor români, care trebuie să fie temeinică și bazată în totalitate pe izvoare de specialitate. De aceea, ne bucurăm și salutăm respectuos inițiativa Pr. Lect. Univ. Dr. Petru Pantiș, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu, considerându-o, totodată, un aport extrem de important în domeniul istoriografiei române, întrucât, după știința noastră, în spațiul teologic românesc, nu mai există o altă traducere a *Istoriei Bisericești* a lui Socrate Scolasticul.

Dr. Vasile Rojneac